

AZ EREDETI NYELVŰ ÉNEKLÉS GYAKORLATÁNAK KÉRDŐÍVES VIZSGÁLATA A MAGYARORSZÁGI FELSŐFOKÚ MAGÁNÉNEKES KÉPZÉSBEN

QUESTIONNAIRE INVESTIGATION OF THE PRACTICE OF SINGING IN THE ORIGINAL LANGUAGE AMONG STUDENTS OF HIGHER EDUCATION MAJORING IN SINGING IN HUNGARY

UJVÁROSI ANDREA

Abstract: The problem of singing in the original language is a special characteristic of the soloist training of the Central and Eastern European region. The practice rooted in historical definiteness and musical pedagogical tradition of the Hungarian higher education training has not got into the focus of educational science researches. For the lack of research methodological history we used two kinds of techniques in a framework of an extensive work. In this study, we firstly undertake the inspection of institutional forms of singing in the original language in higher education by questionnaires query with qualitative analysis. By addressing the full of Hungarian soloist students we only got a restricted number of elements during the fills, therefore, we mainly used averages and percentages for the sake of comparability. With the exploration of the institutional, instructor and subject conditions of the language/music training we wanted to see what courses serve the perfection of the original interpretation and how effectively they are ensured in the training structure of soloist students. We examined whether there is a coherent relation between aspects of Music Pedagogy and language learning of the linguistic and vocal interpretation trainings.

In case of both the linguistic preferences of students and the institutional linguistic interpretation training we found that they are not in line with the expectation that the languages making up the backbone of the vocal literature (Italian, French, Russian and English) would demand. In our investigation we focused on the students' demands, the special subject background of the foreign language interpretation and the methodology of the training using the experiences of the present training practice with the aim of offering new aspects of setting a teaching practice adequate with the expectations of an international artist.

Key words: soloist training, foreign language interpretation, higher education, language efficiency, students, singing in the original language

Bevezetés

Napjaink operaszínpadai egyértelmű elvárásként állítják az énekesek elé a vokális művek eredeti nyelvű interpretációjának feladatát. Mára már nem kérdéses, hogy az énekelt szöveg csak eredeti nyelven megszólaltatva tolmácsolja hűen szerzője szándékát, de az előadások gyakorlata és a képzés átalakulása a hazai gyakorlatban történelmi tradícióknak megfelelően hosszú fejlődési útvonalat járt be. Tanulmányunkban hiánypótló szándékkal azt vizsgáljuk meg, hogy napjaink magánénekes hallgatói nyelvtudásuk és az eredeti nyelvű éneklés speciális képzési gyakorlatának függvényében hogyan tökéletesítik eredeti nyelvű előadásukat. Elsőként a hallgatók nyelvtudását és az intézményes

nyelvtanulás kereteit és formáit mutatjuk be, ezt követően pedig az idegen nyelvű interpretáció tantárgyi, képzési jelenlegi gyakorlatát tárjuk fel.

Elméleti háttér és célok

A magyar felsőoktatásban a zeneművészeti és zenei művészetközvetítő képzés hagyományosan erőteljesen elválik egymástól. (Duffek, 2009) A magánénekesek képzésére – a tanári vagy művész végzettség függvényében – képzési szintek és formák terén igen nagy változatosság jellemző. A magánénekesek művészképzése a szó eredeti tartalmával jelenleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen és az egykori főiskolai tagozatokon, Debrecenben, Pécsen, Szegeden, Miskolcon és Győrben folyik. A bolognai szerződés által az egységes Európai Felsőoktatási Térhez való csatlakozást követően a 2007-ben elinduló többciklusú képzési rendszerben a magánénekes hallgatók hároméves klasszikus énekművész alapképzésben (BA) és kétéves opera-, valamint oratórium-, dal mesterképzésben (MA) vehetnek részt. (Kertész, 2015; Gévayné és Kerekné, 2013) A zenei művészetközvetítő képzés legfőbb formájává a 2012-ben a művészeti tanárképzésben is bevezetett osztatlan tanárképzés vált. A művészképzésben résztvevő magánénekes hallgató tanulmányainak gerincét a magánének, mint főtárgy jelenti. Emellett a művészeti képzés teljességét olyan stúdiumok szolgálják, mint a korrepetíció, a kamaraének, a dalirodalom, a repertoárismeret, az operatörténet, az akusztika, a színpadi mozgás és a beszédtechnika.

Vizsgálatunk terepét a bolognai rendszerű felsőoktatás, míg szűkebb keretét a művészeti képzések egy speciális, korábban csak ritkán vizsgált atipikus szegmense adta. Ennek oka olyan sajátos képzési körülményekben keresendő, mint a speciális eszközigény (hangszerek), mester-tanítvány viszonyon alapuló képzések. (Kucsera és Szabó, 2017) Az egyenlőtlenségeket a felsőoktatás jelenlegi felépítésével is összekapcsoltuk (Veroszta, 2013). A bolognai rendszer képzési szintjeinek mentén eltér a hallgatói bázis összetétele is, míg a pedagógushallgatókkal kapcsolatos vizsgálatok a tanárszakos diákok bizonyos sajátosságaira hívták fel a figyelmet (Pusztai et al., 2014). Ez számunkra azért volt fontos, mert kutatásunk mintájában zenetanári képzésben résztvevő hallgatók is szerepelnek. A felsőoktatás tömegessé válása felerősíti az intézmények és karok státuszbeli különbségeit (Hrubos, 2012).

Mint ahogy professzionális szinten a nyelv tökéletessége közel azonos fontosságú a hanggal (Owen, 1960), a vokális irodalom döntő többségét alkotó olasz, francia, német, angol, orosz és spanyol nyelvű művek eredeti nyelvű megszólaltatása speciális nyelvi képzést igényel. (Denbow, 1994) Az idegen nyelv órák mellett idegen nyelvű szerepgyakorlat, idegen nyelvű interpretációs kurzusok opcionálisan, eltérő óraszámmal és elnevezéssel szerepelnek a különböző zenei felsőoktatási intézmények tantervi hálóiban. Kutatásunk elsődleges célkitűzése, hogy feltárjuk az eredeti nyelvű éneklés, mint fokozódó szakmai kihívás és a nyelvtanulás speciális aspektusainak curriculáris összefüggéseit, továbbá a jelenlegi képzési gyakorlat tapasztalatait felhasználva a nemzetközi előadói elvárásokkal adekvát oktatói gyakorlat kialakításához új szempontokat nyújtunk.

Vizsgálati módszerek

A vizsgálat a 2016/17-es tanévben a hallgatók kérdőíves lekérdezésével folyt le, az eredmények kvantitatív technikával kerültek feldolgozásra. A hallgatói lekérdezés mintasokaságát a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának, a Pécsi Tudományegyetem Zeneművészeti Karának, a Széchenyi István Egyetem Művészeti Karának valamint a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetének magánénekes hallgatói állománya alkotta. (N=90) Az anonim kitöltésekből kapott adatokból SPSS adatbázist generáltunk, az elemzés során az SPSS 19. programot használtuk. Vizsgálatunk során százalékos megoszlásokat és átlagokat képeztünk, a nyelvtudásból és a nyelvvizsgák számából pedig indexeket alakítottunk ki.

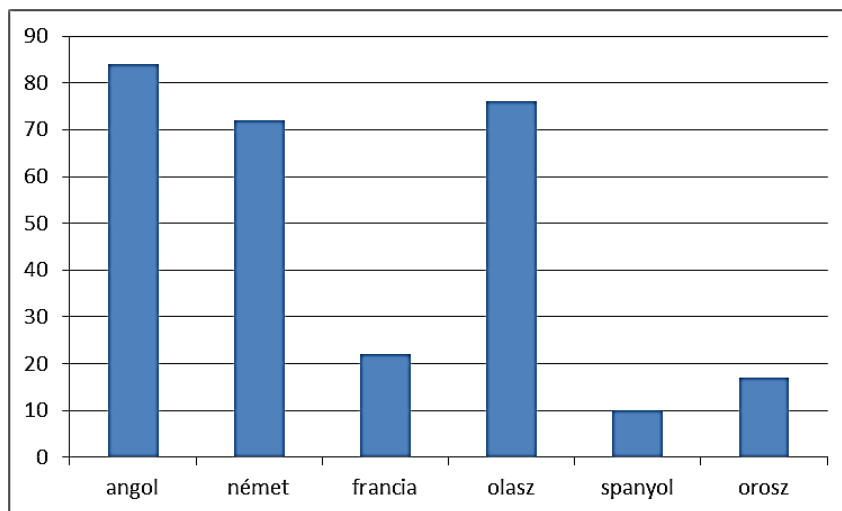
Kutatási eredmények

1. Nyelvi képzettség

A kutatás fontos elemét képezte a felsőfokú zenei intézmények képzési struktúrájának összehasonlítása. Lekérdezésünk során a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemet és a fővároson kívüli zenei felsőoktatási intézményeket kerestük fel. A 152 kitöltési felkérésre 90 válasz érkezett. A LFZE hallgatói 29%-kal, a DE-ZK hallgatói 24%-kal, a ME-BBZI hallgatói 15%-kal, a PTE-MK hallgatói 13%-kal, a SZTE-ZK hallgatói 12%-kal, a SZE-MK hallgatói 7%-kal részesedtek mintákban. A debreceni hallgatók 100%-os kitöltési arányt produkáltak, a legkisebb aktivitást a pécsi és a szegedi hallgatók mutattak.

A kutatásban résztvevő hallgatók képzési szintek és szakok szerinti megoszlása úgy alakult, hogy a válaszadók legnagyobb százalékát a magánének alapképzésben résztvevő hallgatók alkották (53%), míg legkisebb hányaddal az MA oratórium (8%) és a MA tanári (8%) szakos hallgatók szerepeltek a kutatásban. Az osztatlan tanárképzéses hallgatók 15%-át, az MA operaszakos hallgatók pedig 16%-át jelentették a kitöltőknek. A szakonkénti és szintenkénti megoszlásban tükröződik a vizsgált intézmények már említett szerkezete. A LFZE-n a vizsgálat időpontjában nem volt osztatlan tanárképzés, a SZE-MK és a ME-BBZI pedig nem folytat MA művészképzést. Alapképzés a vizsgált intézmények mindegyikében folyik, ez mindenképpen indokolja a BA képzésben résztvevő hallgatók magas kitöltési arányát.

A magánénekes hallgatók nyelvi képzettségéről az 1. ábra alapján a következő kép rajzolódott ki. A tanult nyelvek terén egyértelműen szembetűnik az angol nyelv prioritása. Mindössze hat hallgató nem tanult sohasem angolul. Németül 72, olaszul 76, franciául 22, oroszul 17, spanyolul pedig 10 hallgató tanult. Ezek a nyelvtanulási adatok összhangban állnak azokkal az országos mérési eredményekkel (*Veroszta 2016*), amelyek szerint a felsőfokú művészeti és művészetközvetítő képzésben tanulók legalább alapszintű nyelvismerete az angol (98,5%) és a francia (25,3%) nyelvek vonatkozásában az országos átlag (94,8% és 18%) felett áll.

1. ábra. A leggyakrabban tanult idegen nyelvek
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, főben megadva)

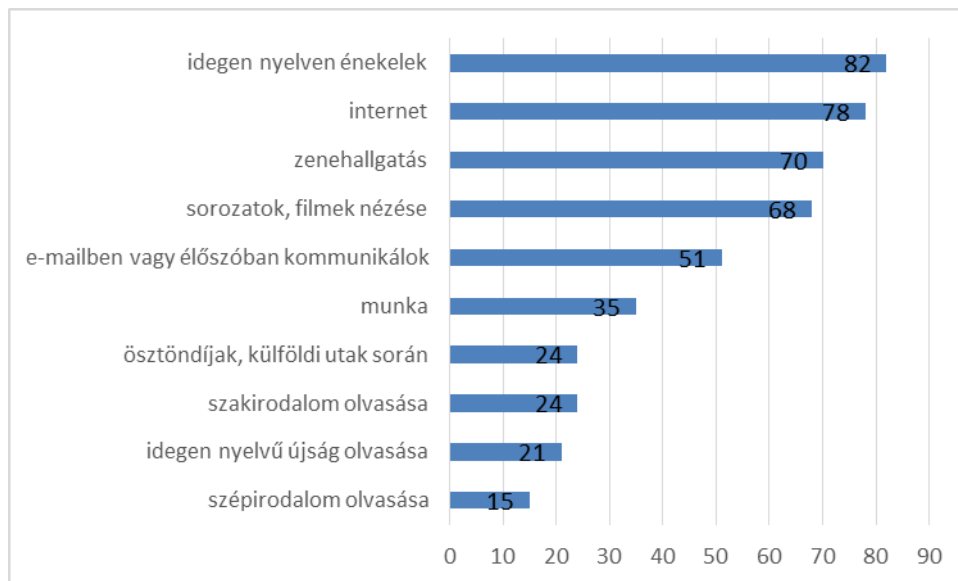
A nyelvtanulás időtartamára vonatkozóan is az angol nyelv elsőbbsége mutatkozott meg, a hallgatók 58,3%-a ezt a nyelvet tanulta legtöbbször, míg a második leghosszabb ideig tanult nyelvnek a német bizonyult 36,1%-os aránnyal. Szemléletesen kirajzolódott az is, hogy az énekes irodalomban használt nyelveket, a franciát, olaszt, spanyolt, orosz, a legtöbb esetben kevesebb, mint három évig tanulták. Ezek az adatok arra engednek következtetni, hogy míg az angol nyelvtudás megszerzése a korábbi tanulmányi

évekre tehető, az éneklésben használt nyelvek tanulása csak a felsőfokú képzés ideje alatt került előtérbe.

A vokális interpretációban leggyakrabban használt nyelvek tanulásának vizsgálatát a nyelvtudás szintjének lekérdezésével folytattuk. Elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a hallgatók milyenek ítélik meg saját nyelvtudásukat. A nyelvtudás egyéb változókkal való összevetésére indexet képeztünk olyan módon, hogy a felsőfokú nyelvtudás egy adott nyelvből három pontot, a középfokú kettőt, az alapfokú pedig egy pontot ért. Az így kapott nyelvtudás átlaga 4,33 lett. Ez azt jelenti, hogy az énekes hallgatók átlagosan legalább két nyelvet bírnak középfokon, vagy egy felsőfokú és legalább egy középfokú nyelvtudással rendelkeznek.

A tanulmányozott nyelvekből szerzett nyelvvizsgákból szintén indexet képeztünk, a nyelvtudás indexszel azonos módon. A kapott érték a nyelvtudás indexéhez képest sokkal rosszabb eredményt mutatott. A hallgatói minták átlagértéke 1,89 volt, ami önmagában is figyelemre méltó adat. Ez az érték azt jelzi, hogy a hallgatók átlagának egy nyelvből sincs nyelvvizsgálója. A nyelvvizsga index és a saját megítélésből alkotott nyelvtudás index diszkrpanciája pedig a nyelvtanulás hatékonyságával kapcsolatban vet fel kérdéseket. A frissdiplomásokkal 2015-ben készült felmérések tanúsága szerint a végzetek 70%-ban a nyelvvizsga hiányát jelölték meg a késedelmes diplomaszerezés okaként. A művészeti és tudományterületi megoszlás alapján a művészeti és művészetközvetítői képzésben visszatartott diplomák aránya még ennél is magasabb, 76,3%. (Veroszta 2016) Mintánk 30%-a még nem rendelkezik középfokú nyelvvizsgálóval, a BA képzésű hallgatókra szűkítve ez az arány nagyobb, 36,2%. A nyelvvizsga index képzési szintenkénti vizsgálatának eredménye, hogy a legmagasabb átlagok (opera MA -2, oratórium-, dal MA -2,28, tanári MA -2,85) a mesterképzésű hallgatók, míg a legalacsonyabb átlagok (1,38) az osztatlan tanárképzésben tanuló hallgatók esetében mutatkoztak. Az alapképzésben résztvevő hallgatók nyelvvizsga indexe magasabb (1,85), aminek az lehet a magyarázata, hogy a lekérdezettek többsége a képzési ciklus vége felé közeledve sürgetőbbnek érzi a diplomához szükséges nyelvvizsga megszerzését, mint a felfutóban lévő osztatlan tanárképzés alsóbb évfolyamú hallgatói. Az MA képzésben résztvevő hallgatók magasabb nyelvvizsga indexe életkorukból, a nyelvtanulásra fordított hosszabb időtartamból természetesen adódhat. A kutatás nem adott arra lehetőséget, hogy pontos képet nyerjünk arról, hogy a mesterképzésű hallgatók melyik képzési ciklusban szerezték nyelvvizsgájukat. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy a magánénekes mesterszintű felsőoktatásban nem kötelező a második nyelvvizsga megszerzése.

A magánénekes hallgatók idegen nyelvtudásának felmérése, a nyelv használatának összefüggésében nyer értelmet. A lekérdezés részeként arról kérdeztük a hallgatókat, hogy milyen célból, milyen módokon használják az idegen nyelveket. A 2. ábrán szembeötlően kirajzolódik, hogy az idegen nyelvek felhasználásának legmeghatározóbb területe az idegen nyelvű éneklés, melyet 82 hallgató jelölt meg. Ezt követi csak az internet használat és az idegen nyelvű zene hallgatása. Az idegen nyelven történő írásbeli vagy szóbeli kommunikációt 51 fő tekinti az idegen nyelv használat jellemző felületének. Szakirodalmat 24 hallgató, újságot 21 fő, szépirodalmat pedig mindössze 15 hallgató olvas eredetiben.

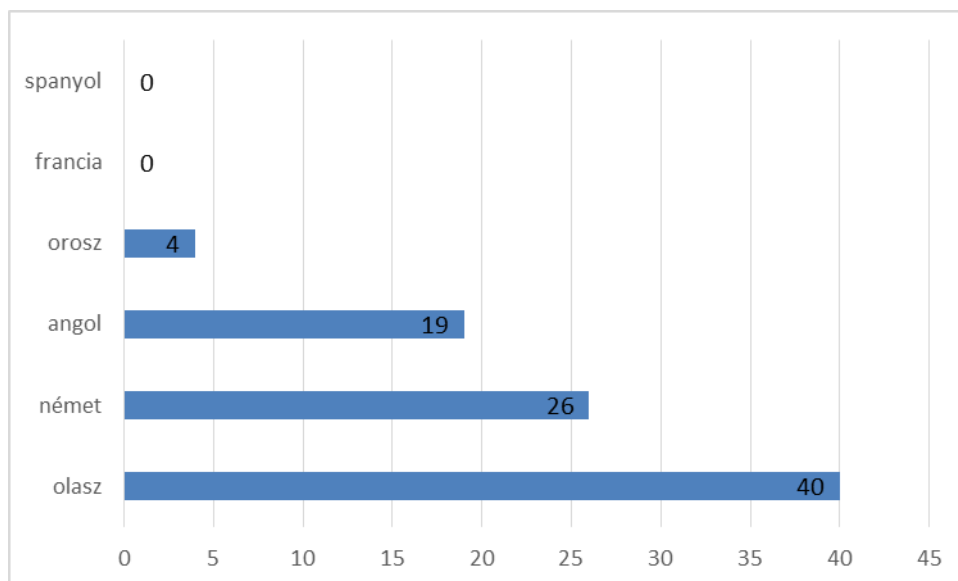

2. ábra. Az idegen nyelvek felhasználási területei
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, főben megadva)

A nyelvhasználat teljeskörű feltérképezésére a tantárgyi keretekre vonatkozóan is fogalmazódtak meg kérdések. A válaszokból kirajzolódó kép alapján elmondható, hogy a hallgatók döntő többségében (95,3%) a főtárgy órák keretében, kisebb arányban a kamaraének (82,6%) és korrepetíció (80,2%) órákon használják az idegen nyelvet. Az a feltételezés, hogy más idegen nyelvek tanulásakor is jelentősen hasznosítják az adott nyelvből már meglévő tudásukat, nem igazolódott, mindössze 31,8% nyilatkozott úgy, hogy más nyelvből is hasznát veszi a tanultaknak.

2. Intézményes nyelvi képzés

A nyelvi képzettség áttekintését követően indokoltá vált a nyelvi képzés intézményi feltételeinek vizsgálata. Elsőként a vokális interpretáció során leginkább megjelenő nyelvek intézményi keretek között tanulását vizsgáltuk, melyet az 3. ábra mutat. Az intézményi nyelvtanulás leginkább az olasz nyelv vonatkozásában valósul meg. A megkérdezett 90 magánénekes közül 40 hallgató tanulja. Német nyelvi képzésben 26, angol nyelvórákban 19 fő részesül, orosz nyelvet pedig csupán négyen tanulnak intézményünkben. Franciául és spanyolul egyetlen hallgató sem tanul képzési helyén. Ezek a mutatók az olasz és a német nyelv tekintetében indokoltak, a francia és az orosz nyelv esetén azonban – az énekes irodalom nyelvi összetételét figyelembe véve - feltűnően alacsonynak mondhatók. (3. ábra)

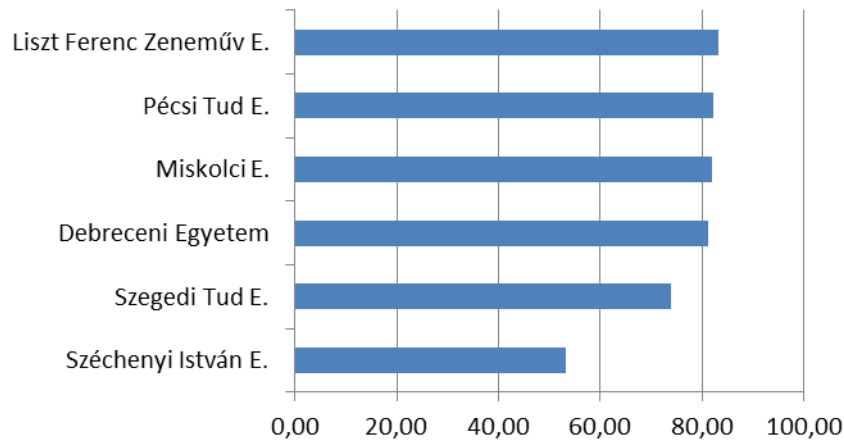

3. ábra. Az éneklésben használt idegen nyelvek intézményes nyelvtanulása (Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, főben megadva)

A nyelvtanulás intézményi formáiról a nyelvórák száma, kötelező vagy választható jellege, valamint óraszámai adtak további tájékoztatást. 60 hallgató nyilatkozott úgy, hogy kötelező jelleggel tanul valamilyen idegen nyelvet. (A nyelvek közül az angolt 17 hallgató, a németet 26, olaszt 17, az oroszot pedig öt válaszadó tanulja az intézményében.) A nyelvtanulás egyéb formáira vonatkozó kérdéseink alapján elmondhatjuk, hogy 53-an nem, 37-en viszont magánúton is fejlesztik nyelvtudásukat valamilyen nyelvből. Ennek háttérében véleményünk szerint éppen a saját megítélésű nyelvtudás és a nyelvvizsga indexértékében is tükröződő nyelvi eredményesség közti jelentős különbség áll. Az intézmények mindegyikében csak gyakorlati jeggyel zárul a nyelvi képzés, kötelező ösztönző erőnek kizárólag a BA diploma feltételül szolgáló középfokú nyelvvizsga tekinthető.

3. Idegen nyelvű interpretációs képzés

Az előzőekben körüljártuk a magánénekes hallgatók nyelvi képzésének paramétereit. Ezeknek a jellegzetességeknek az ismeretében különösen hangsúlyos megvilágításba kerül a hallgatók által énekelt vokális repertoár összetétele. A megkérdezett magánénekes hallgatók repertoárjának 79,3%-át alkotják – a kitöltők saját százalékos meghatározása alapján - az eredeti nyelven énekelt művek. Az eredeti nyelvű repertoár intézmények szerinti eloszlását a 9. ábra mutatja. A művek eredeti nyelvű előadása a LFZE magánénekeseit jellemzi leginkább (83,3%), de minimális eltéréssel követi a PTE-MK, a ME-BBZI, a DE-ZK is, 82% körüli aránnyal. A SZTE-ZK hallgatói 73,77% arányban, a SZE-MK énekesei pedig 53%-ban éneklék a repertoárjukat eredeti nyelven. (4. ábra) A repertoár nyelvi összetételének eltérő arányai elsősorban a szakmai vezetés koncepcionális különbségeiből fakadnak. Az intézmények többségében deklaráltan fogalmazódik meg az alsóbb évfolyamok és az osztatlan tanárképzésben tanuló hallgatókkal szemben támasztott követelményként a magyar nyelvű előadás jelenléte a vizsga műsorokban, míg a művészképzést minden szinten folytató intézmények esetében egyértelmű a törekvés az eredeti nyelvű interpretációra.

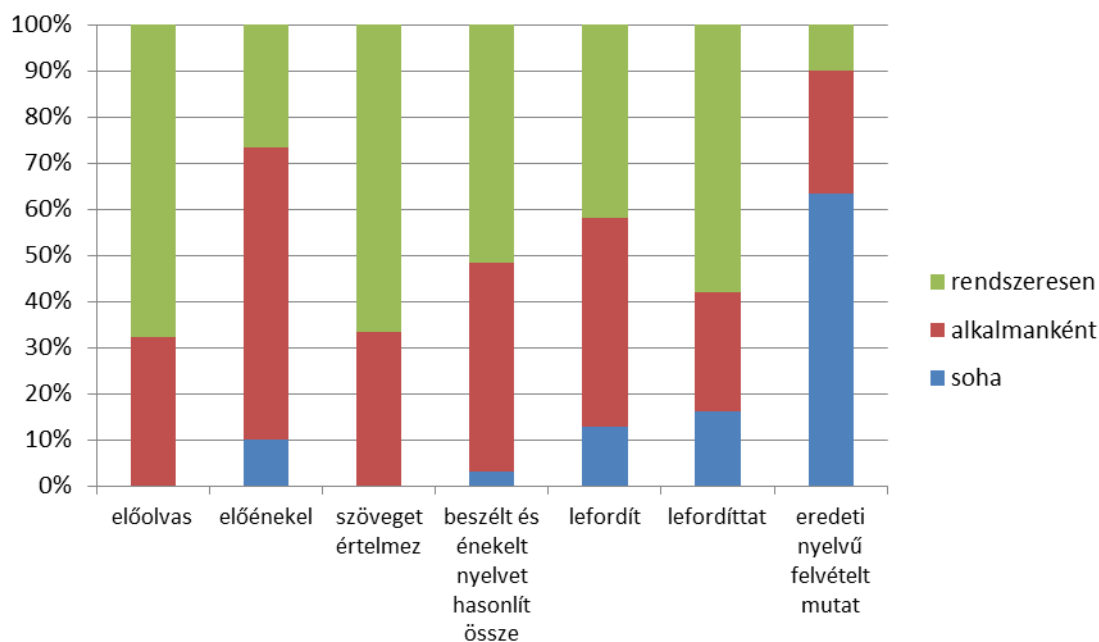

4. ábra. Az eredeti nyelvű repertoár intézményenként
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, százalékban megadva)

Az idegen nyelvű interpretáció tökéletesítésében a nyelvórák mellett az idegen nyelvű interpretációs órák adhatnak lehetőséget az énekes nyelvi kompetenciák fejlesztésére. A következőkben ezeknek a tantárgyaknak a sajátosságait vizsgáltuk meg. Arra a kérdésre, hogy van-e a hallgatóknak ilyen elnevezésű, vagy tartalmában ezt lefedő órájuk, a 90-ből 33 hallgató válaszolt igennel. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók kétharmada nem részesül nyelvi interpretációs képzésben. A tantárgyi megnevezések sokfélék: idegen nyelvi beszédgyakorlat, idegen nyelvű interpretációs gyakorlat, idegen nyelvű szerepgyakorlat, olasz operaszöveg, orosz dalirodalom, idegen nyelvű korrepetíció, idegen nyelvű beszédgyakorlat. A tantervi hálókban a legváltozatosabb időtartamban szerepel a képzés, egy és nyolc félév közötti változatokban. A kizárólagosan tanárképzést folytató intézmények (ME-BBZI, SZE-MK) hallgatói nem részesülnek ilyen képzésben.

A tantárgy módszertani sajátosságainak megfogalmazására egy 1-5 fokozatú skálán értékeltettük a leginkább jellegzetes lehetséges tartalmakat: kiejtés, jelentés, szövegértelmezés, zene és szöveg közös elemeinek megragadása. A hallgatók szerint az idegen nyelvű interpretációt fejlesztő tantárgy gyakorlatának fókuszában első helyen 4,77 értékkel a kiejtés áll, ezt követi a szövegértelmezés (4,33), majd a szöveg jelentése (4,27), végül a zene és a szöveg közös elemeinek megragadása (3,93).

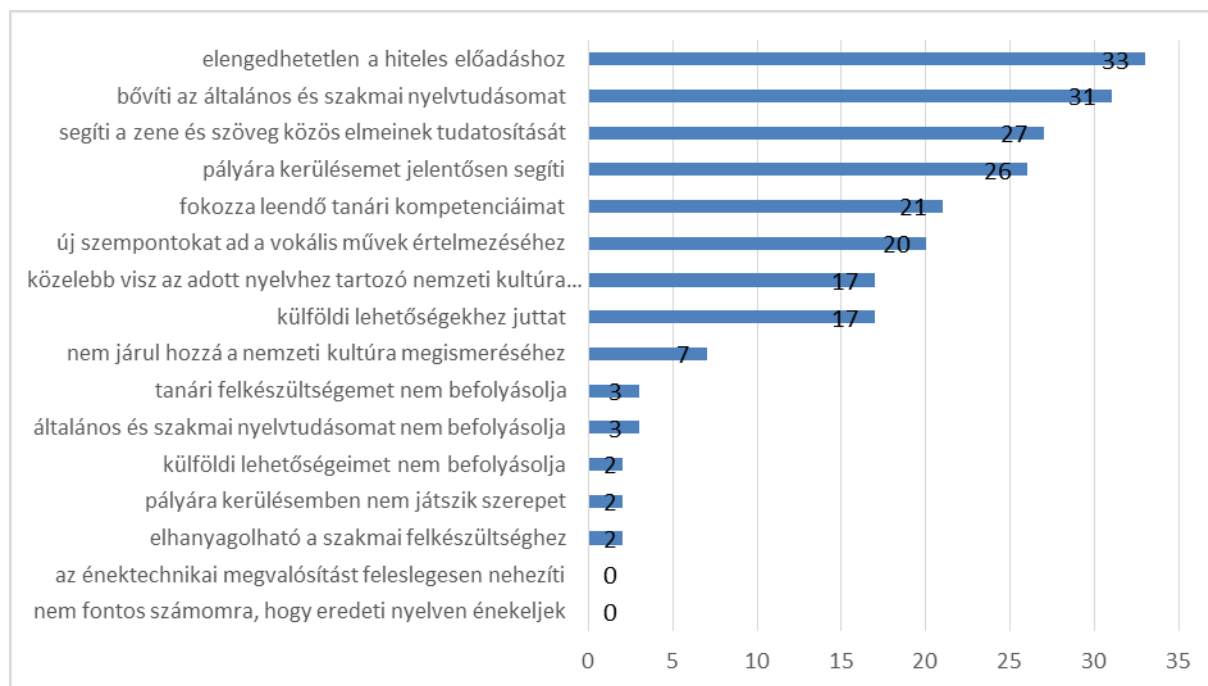
A tantárgy oktatóinak módszertani technikáit hét lehetséges választási lehetőséggel (előolvas, előénekel, szöveget értelmez, beszélt és énekelt nyelvet hasonlít össze, lefordít, lefordíttat, eredeti nyelvű felvételt mutat) fedtük le. Ezeket kellett a kitöltőknek alkalmazásának gyakorisága (rendszeresen, alkalmanként, soha) alapján jellemezni. A leggyakrabban alkalmazott technikának az előolvasás és a szövegértelmezés bizonyult. A beszélt és az énekelt nyelv összehasonlítását 52%-ban végzik el rendszeresen a tárgyat oktató tanárok. A szöveg lefordításának és a hallgatók általi lefordíttatásának gyakorisága arról tanúskodik, hogy az oktatók jobban preferálják az önálló hallgatói fordító munkát. Az 5. ábráról világosan leolvasható, hogy a szövegértelmezés egyetlen oktatói gyakorlatból sem hiányzik. Az is szembevetendő, hogy az eredeti nyelvű felvételekkel történő illusztrálás csak 11%-ban rendszeres, 63%-ban pedig sosem élnek az oktatók ezzel a módszerrel.

5. ábra. Az idegen nyelvű tantárgy oktatói technikái
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=33, százalékban megadva)

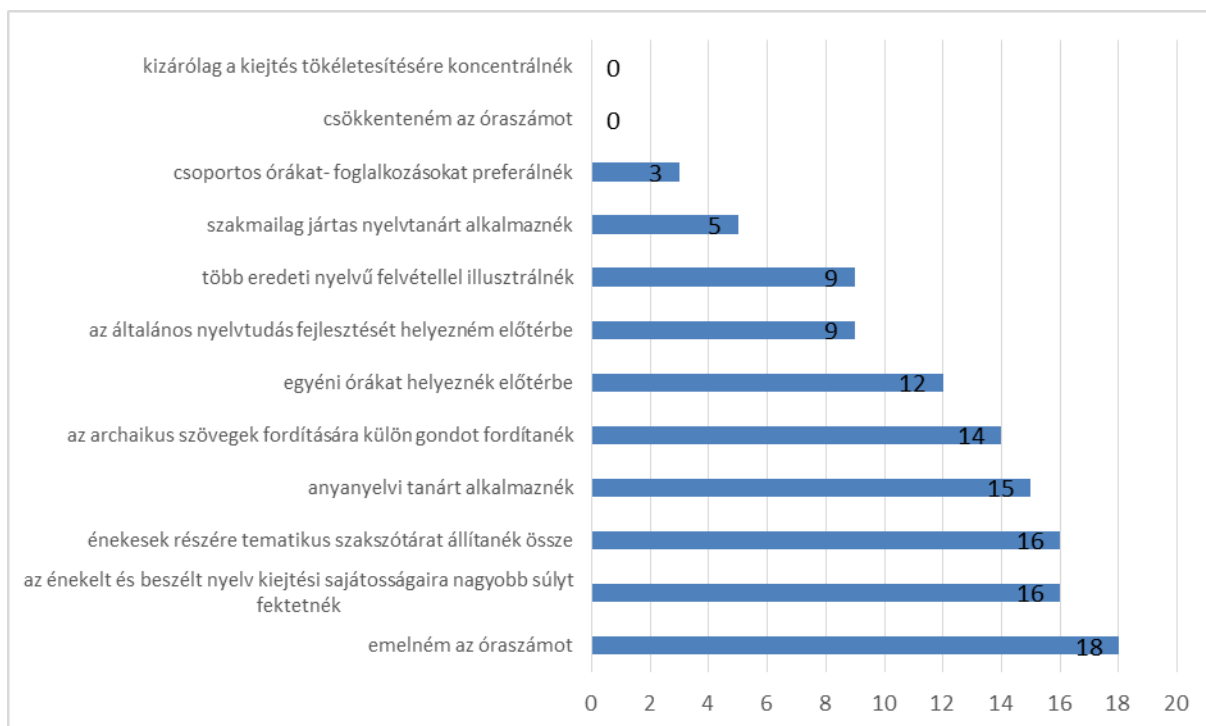
Az idegen nyelvű interpretációs tantárgy hallgatói megítélésének feltárására három kérdés irányult. Arra a kérdésre, hogy mennyire találják hasznosnak a tárgyat, 1-5 fokozatú skálán 24 hallgató 5-ös, hét pedig 4-es értékelést adott. A tárgy hasznosságának értéke átlagosan 4,6 lett. Az értékeket intézményi összehasonlításban megvizsgálva azt láttuk, hogy a leginkább hasznosnak a DE-ZK magánénekesei (5), legkevésbé hasznosnak pedig a PTE-MK hallgatói (4,33) ítélték a tárgyat. Képzési szintek relációjában érdekes eredmény lehet, hogy az osztatlan tanárképzés hallgatói értékelték a legmagasabbra (5) a tantárgy hasznosságát. Ennek a kutatási eredménynek a háttérében azok a képzési sajátosságok állnak, hogy Pécsen az eredeti nyelvű interpretációt többnyire anyanyelvi tanárok bevonásával tömbösített formában oldják meg, Debrecenben pedig a többi intézménytől eltérő módon, nem az alapképzésben, hanem az osztatlan tanárképzésben hallgatók kapnak ilyen képzést.

Az idegen nyelvű interpretáció képzésben betöltött szerepének hallgatói minősítésétől újabb adalékokat vártunk az eredeti nyelvű éneklés témakörében felmerülő vitás szakmai kérdések feldolgozásához. A hallgatói értékeléseket a 6. ábra tartalmazza. A hosszabb szöveges értékelések az eredeti nyelvű éneklés megítélésének különböző aspektusait és szerepét kínálták válaszlehetőségül. A kitöltők több választ is megjelölhettek. A válaszadók teljes köre nyilatkozott úgy, hogy az eredeti nyelvű éneklés elengedhetetlen a hiteles előadáshoz. Ez az arány hangsúlyos reflexiónak tekinthető az eredeti nyelvű éneklés szükségességét érintő vitákra. Ugyancsak kulcsfontosságú információnak tekinthető, hogy a hallgatók közül senki sem gondolta úgy, hogy az előadott mű énektechnikai megvalósítását feleslegesen nehezítené az eredeti nyelvű interpretálás. A felkínált válaszlehetőségek közül a legnagyobb arányban azokat jelölték meg, amelyek a nyelvi kompetenciák fejlesztésére vonatkoztak. 31 hallgató nyilatkozott úgy, hogy a képzés bővíti az általános és szakmai nyelvtudását, 27-en pedig a zene és a szöveg közös elemeinek tudatosítását jelölte meg a tantárgy fontos szerepeként. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy a tantárgy közelebb viszi-e a hallgatókat az adott kultúrához. 17 hallgató ítélte meg úgy, hogy a tárgy hozzájárul adott nemzeti kultúra megismeréséhez, hét kitöltő szerint a tantárgy nem játszik abban szerepet. A pályára kerülés lehetőségeinek elősegítését a megkérdezettek többsége várja ettől a képzéstől és csak ketten gondolják úgy, hogy a pályára kerülésükben nem játszik szerepet. A külföldi lehetőségekhez jutás esélyét ugyanakkor csak a hallgatók fele reméli a képzéstől. A tanári kompetenciák fokozását húszan jelölték meg, ami mögött a nagyszámú osztatlan tanári képzésben résztvevő kitöltők sejtethők, akikről a feltételezhető, hogy a képzésben széleskörű szakmai felkészítés fontos elemét látják.

6. ábra. Az idegen nyelvű interpretáció képzésben betöltött szerepe
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, főben megadva)

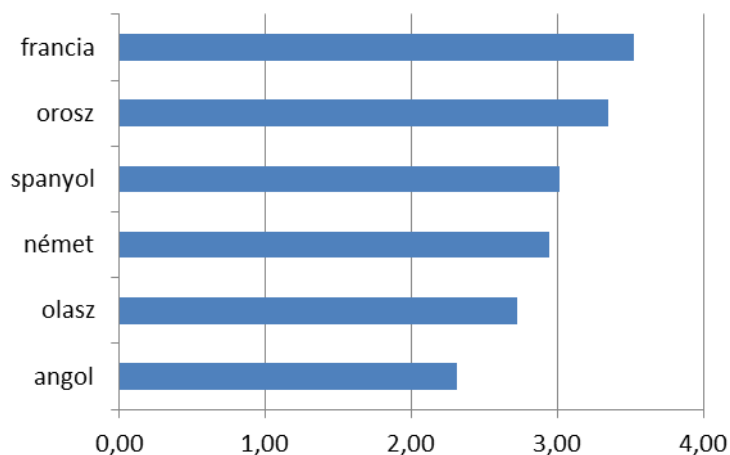
Az idegen nyelvű interpretációs képzésben résztvevő hallgatókat végül arra kértük, hogy válasszák ki azokat a képzési paramétereket, amelyeken változtatnának. Több válasz is megjelölhető volt. Ahogyan a 7. ábrán látható, a válaszok a képzés óraszámaira, órai létszámára, oktatóira és tartalmi elemeire orientáltak. A hallgatók legnagyobb hányada a képzés óraszámát emelné (18 fő), senki sem csökkentené. Vélhetően a képzés struktúrájának intézményenként erősen eltérő jellegéből adódóan, a hallgatók egy kis része (3 fő) a csoportos órákat preferálná, nagyobb hányada (12 fő) pedig az egyéni órákat helyezné előtérbe. Az alkalmazott oktatói technikák terén a legnagyobb igényt az énekelt és a beszélt nyelv sajátosságainak hangsúlyosabb megközelítésére (16 fő), valamint az énekeseknek szóló tematikus szakszótár összeállítására (16 fő) jelzik a válaszok. Az anyanyelvi tanárok alkalmazását 15 hallgató, a szakmailag jártas nyelvtanár bevonását a képzésbe pedig öt megkérdezett tartja alkalmasnak a képzés színvonalának emelésére. A képzés tartalmi oldalát illetően fontosnak tartjuk még kiemelni, hogy az archaikus szövegek fordításának problematikáját a hallgatók váratlanul nagy arányban (14 fő), hangsúlyosabban kezelnék. Az is elgondolkodtató, hogy a digitális technika fájlmegosztóinak világában az eredeti nyelvű felvételekkel történő illusztrálást a kitöltők csaknem egyharmada (9 fő) kevésnek tartja. Úgy gondoljuk, hogy a számok mögött az irányított, tanári magyarázatú zenehallgatás igénye húzódik meg.

7. ábra. Az idegen nyelvű interpretációs képzés változtatásának javasolt elemei (Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, főben megadva)

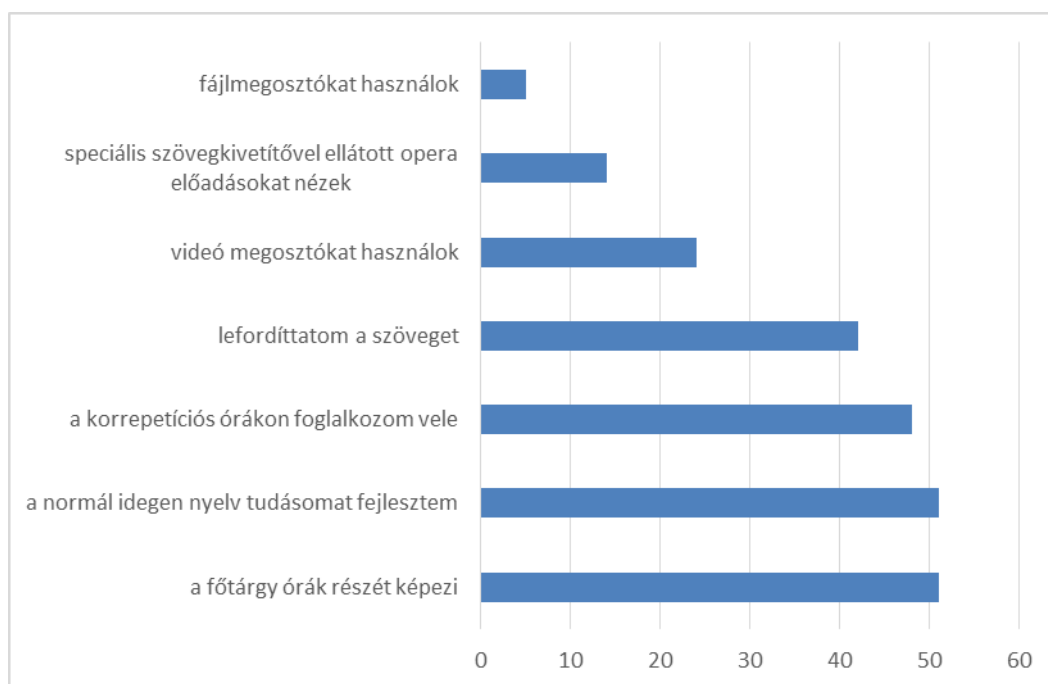
Ahogy az a válaszokból kiderült, a megkérdezett hallgatók közül csak 33-an kapnak valamilyen tantárgyi megnevezés alatt idegen nyelvű interpretációs képzést. A képzésben nem részesülőktől azt kérdeztük meg, hogy a képzés hiányának érzik-e hátrányát. A válaszadók közül 16 fő a „nem” választ jelölte meg, ami vagy azt jelenti, hogy a normál nyelvi képzést kielégítőnek ítélik meg az eredeti nyelvű énekléshez, vagy azt, hogy nem énekelnek olyan arányban eredeti nyelven, mint az „igen” választ megjelölők. Az idegen nyelvű interpretációs képzésben nem részesülők közül 24 hallgató nyilatkozott úgy, hogy hátrányosan érinti a tantárgy hiánya. Az „egyéb” opció alatt szövegesen kifejtett indoklások között az érthető szövegmondás, a mondandó mélységének átadása, a szövegértelmezés, bizonyos nyelvek (francia, orosz) intézményes tanulásának hiánya és az énekes irodalom preferált nyelveinek (német, olasz) alaposabb elsajátítása iránti igények fogalmazódtak meg.

A 3. ábrán bemutatott intézményes nyelvtanulási lehetőségek és a vokális irodalom gerincét alkotó nyelvek (olasz, német, francia, orosz) elengedhetetlen ismerete közötti diszkrépancia indokolta, hogy a következőkben arra is rákérdezzünk, hogy melyik nyelvből, milyen mértékben érzékelik az eredeti nyelvű interpretációra vonatkozó képzés hiányát. A hallgatóknak ötfokozatú skálán kellett értékelniük az egyes nyelvek eredeti nyelvű énekléskor tapasztalt, képzésből fakadó hátrányát. A megkérdezettek legkevésbé az angol nyelvet illetően érzik a tantárgy hiányát (3,52). Ez könnyen megérthető, egyfelől mert a vokális irodalomnak csak kisebb hányadát alkotják az angol nyelvű művek, másfelől az angol nyelv, amint korábban láttuk, a legtöbbször által tanult és tudott nyelv. A spanyol nyelvű vokális irodalom jóval szerényebb, a képzés hiányát mégis sokan jelentősnek tartják a megkérdezettek közül, 3-as értéket kapott. Az olasz nyelv terén tapasztalt hiány 2,7-es, a német nyelvben jelentkező hátrány 2,9-es értéket vett fel. Ezek az értékek egyértelműen jelzik az idegen nyelvű interpretációs képzés iránti fokozottabb igényt. A legkiugróbb értékeket a francia (3,52), majd az orosz nyelv (3,34) képzésbeli hiánya kapta, amely értékek összhangban állnak az intézményes nyelvtanulás nyelvenkénti kereteiről az 3. ábrán bemutatottakkal.

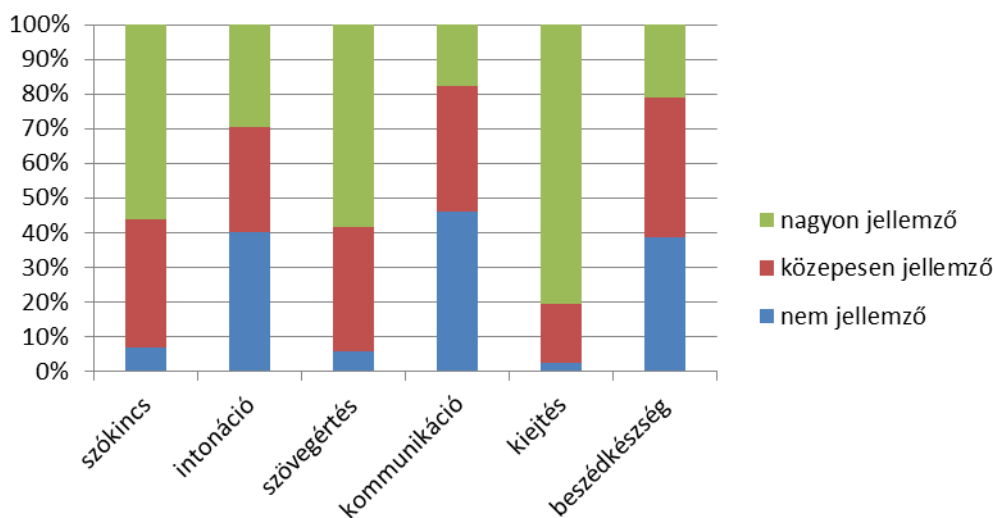
8. ábra. Az idegen nyelvű interpretációs tantárgy nyelvek szerinti hiánya
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=57, ötfokozatú skálával mérve)

Fontosnak véltük megtudni, hogy akiknél nincs ilyen tantárgy, azok hogyan igyekeznek fejleszteni eredeti nyelvű éneklésüket. A felkínált szöveges alternatívákra adott válaszok megoszlásait a 9. ábrán követhetjük nyomon. Ahogyan azt láthatjuk, a kitöltők legnagyobb hányada (51 fő), a főtárgy órák keretén belül igyekszik a nyelvi tökéletesítésre, ami jelzi a főtárgy tanárok azon törekvését, hogy az eredeti nyelvű éneklés tökéletesítését a főtárgy órák anyagába építsék be. Ugyanilyen mértékben (51 fő) látják a hiánypótlás lehetőségét az intenzívebb nyelvtanulásban. 42 magánénekes hallgató mondta azt, hogy segítséget kér a szövegek lefordításában, és 48-an gondolják úgy, hogy a korrepetíciós órák adnak lehetőséget az idegen nyelvű interpretáció fejlesztésére. A digitális technika lehetőségeivel nem élnek számottevő mértékben a válaszadók. Ez némileg ellentmondásban van azzal a tanári tapasztalattal, hogy a hallgatók előszeretettel utánozzák le, „lefülelik” nagy énekesek felvételeit.

9. ábra. Az idegen nyelvű interpretáció fejlesztéseinek módjai
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, főben megadva)

Kutatásunk alapvető célkitűzésének értelmében a nyelvtanulás, nyelvoktatás és az idegen nyelvű éneklés kölcsönhatásait és az ennek megfelelő módszertani összefüggéseket mind a nyelvtudás mind a vokális interpretáció irányából indokoltan tartottuk megvizsgálni. Ezért abból a feltevésből kiindulva, hogy az eredeti nyelvű éneklés visszahat a magánénekes hallgatók nyelvismeretére és fejleszti a nyelvi készségeket, arra kértük a kitöltőket, hogy ötfokozatú skálán osztályozzák az eredeti nyelvű éneklés reflektív hatását. A hallgatók megítélésében ez az érték átlagosan 4,2, ami igazolta várakozásunkat, de még nem adott választ arra, hogy milyen hatásmechanizmussal működik ez a visszahatás. Ezért a nyelvtudás hat elemét (szókincs, intonáció, szövegértés, kommunikáció, kiejtés, beszédkésztség) egyenként kiválasztva kellett a nyelvtudás területeinek fejlődését három fokozattal minősíteni (nem jellemző, közepesen jellemző, jellemző). A 10. ábrán szemléletesen látható az idegen nyelvű éneklés erőteljes visszahatása a kiejtés fejlődésére, erről a hallgatók 80,7%-a (73 fő) számolt be. Ugyancsak nagy arányban találták jellemzőnek a szókincs (56,2%, 51 fő) és a szövegértés (58,4%, 53 fő) fejlődését. A nyelvtudás többi területén azonban kevésbé jellemző a fejlesztő visszahatás. Az intonáció, a kommunikáció és a beszédkésztség terén mintegy 40% érzi úgy, hogy egyáltalán nem fejlődött a nyelvtudása az eredeti nyelvű éneklés kapcsán. Ez az arány a kötetlen, többségében szóbeli nyelvi megnyilvánulást feltételező kommunikáció és beszédkésztség vonatkozásában indokolt is, de az intonáció fejlődésének hiánya, azt jelzi, hogy a képzésben a beszéd és a zene közös paraméterei nem tudatosodtak kellően. Véleményünk szerint ez a megállapítás az eredeti nyelvű interpretáció tökéletesítésének lehetséges módszertani irányát a jövőben alapjaiban kijelölheti.

10. ábra. Az eredeti nyelvű éneklés visszahatása a nyelvismeretre
(Idegen Nyelvű Interpretációs Adatbázis, N=90, százalékban megadva)

A hallgatói lekérdezés utolsó elemeként a hallgatóktól a képzésbe bevont oktatók kompetenciájának értékelését kértük, ötfokozatú skálán. A hallgatói átlagos megelégedettség értéke 4.38 volt. Ez az érték más hasonló jellegű kutatások hiányában csak informatív lehet, összehasonlító következtetések levonására nem alkalmas.

Összegzés

A hallgatói kérdőíves lekérdés kvantitatív vizsgálati eredményeinek összefoglalásaként megfogalmazhatjuk, hogy a nyelvi képzés tartalmi és formai elemeiről előzetesen alkotott elképzeléseink nem teljesültek, mert a magasabb képzési szintekhez nem kapcsolódott hosszabb időtartamú képzés, a mesterképzésnek nem szükségszerűen része a további idegen nyelvtanulás, a második nyelvvizsga megszerzése. A nyelvi képzés egyik intézményben sem zárul nyelvvizsgálóval, a nyelvi tanulmányokat gyakorlati jegy zárja le. A szakmai nyelvek és a normál nyelvi képzés határai elmosódtak, a hallgatói válaszadások nem adtak róla egyértelmű képet.

A nyelvi preferenciákról előzetesen azt gondoltuk, hogy erősen függenek a hallgatói életkortól. Ez a várakozásunk teljesült, mivel egyértelműen kirajzolódott, hogy a fiatalabb korcsoportok nyelvtudása döntően az angol nyelvre koncentrált, orosz nyelvet egyáltalán nem, spanyolt minimálisan, olaszt, franciát és németet jóval kisebb arányban és kevesebb ideje tanulnak. A 26 évnél idősebbek között viszont az olasz, a francia és a spanyol nyelvek esetében minimális a nyelv tanulásával már eltöltött idő, a németet és az orosz nyelvet tanulják többen és hosszabb ideje.

Azt is feltételeztük, hogy a hallgatók nyelvi preferenciái nem állnak összhangban az eredeti nyelvű vokális interpretációs elvárásokkal. Ezt a feltevésünket több aspektusból is igazoltuk. Az eredeti nyelvű éneklés felhasználási területei és az énekelt repertoár összetétele kétséget kizáróan reprezentálták, hogy a saját énekesi gyakorlatban használt nyelveket (olasz, német, francia, orosz, angol és kisebb arányban spanyol) nem fedi le a hallgatók nyelvtudása. Azt is látnunk kellett, hogy az intézményes nyelvi képzésen belül ezek a nyelvek nem kapnak a vokális irodalomban betöltött súlyúkhhoz méltó szerepet. A francia, az orosz és a spanyol nyelv intézményes képzése szórványosnak tekinthető.

Előzetesen arra számítottunk, hogy a hallgatói igények magasabbak az idegen nyelvű interpretációs képzésére, mint a jelenlegi gyakorlat. A válaszok alátámasztották ezt a feltételezésünket, egyfelől azzal, hogy az idegen nyelvű interpretációt nem tanulók csaknem fele érzi hiányát az ilyen jellegű képzésnek, másfelől azzal, hogy a képzésben részesülők nagyobbik hányada emelné az óraszámot és a képzés egyes tartalmi elemeit erősítené.

Az intézményes nyelvi képzés tükrében vált különösen fontossá az idegen nyelvű interpretációs képzés tantárgyi gyakorlata. A tárgy módszertanáról a többválasztós feleletek informáltak, amelyek alapján megfogalmazható, hogy az eredeti nyelvű éneklés tökéletesítését szolgáló tantárgyak jelentőségét a hallgatók a hiteles előadás szempontjából nélkülözhetetlennek ítélik meg és kiemelten fontosnak tartják a zene és szöveg közös paramétereinek tudatosításában betöltött szerepét. A nyelvi készségek attribútumait vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy az idegen nyelvű éneklés nyelvi kompetenciákra való visszahatása a kiejtés, a szókincs és a szövegértés területén igazolódott legerőteljesebben. Ezen vizsgálati eredmények alapján azt reméljük, hogy a szakmailag minden szempontból felkészült magánénekes hallgató képzésének idegen nyelv tanulásra és az eredeti nyelvű éneklésre vonatkozó curriculáris összefüggéseinek kidolgozásában a fenti következtetések hasznos kiindulópontot jelenthetnek.

Irodalomjegyzék

Denbow, S. (1994): Teaching French to Singers: Issues and Objectives. In: *The French review*. Vol. 67. No. 3., American Association of Teachers of French

Duffek, M. (2009): Bizonytalan bizonyosságok... Helyzetkép az átalakuló magyar zenei felsőoktatásról. In: Szilágyi Zs. (szerk.): *Zeneoktatásunk*. Argumentum Kiadó, Budapest

Gévayné, J. M. – Kerekéné F. É. (2016): *A Zenedétől a Zeneművészeti Karig*. Triola Művészpalántákért és Oktatóikért Alapítvány, Szeged

Hrubos, I. (2012): A társadalmi egyenlőtlenségek új szinterei a felsőoktatásban. *Iskolakultúra*, 22. 1. 57-62.

Kertész, A. (2015): A magyarországi zeneoktatás, hangszeres képzés és énekoktatás vázlatos története. In: Vas B. (szerk.): *Zenepedagógia*. Pécsi Tudományegyetem Zeneművészeti Intézet, digitális kiadvány

Kucsera, T. – Szabó, A. (szerk.), (2017): A felsőfokú művészeti képzés Magyarországon. In: *Fundamenta Profunda 2.*, Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet

Owen, G. P. (1960): *The singer and foreign languages*. University Washington, D.C., Washington

Pusztai, G. et al. (2014): *Pedagógusjelöltek oktatásszociológiai vizsgálata*. Debrecen, CHERD Hungary.

Veroszta, Zs. (2013): A mesterképzésig juttató erők – A felsőoktatási bachelor-master átmenet szelekciós tényezőinek feltárása. In.: Garai Orsolya – Veroszta Zsuzsanna (szerk.): *Frissdiplomások 2011*. Budapest, Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. 9-37.

Veroszta, Zs. (2016): *Frissdiplomások 2015*. Oktatási Hivatal Felsőoktatási Elemzési Főosztály, Budapest

Szerző

Ujvárosi Andrea, Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar, Debrecen (Magyarország).
E-mail: novandra14@gmail.com